IL-GAĠĠA – IL-ĦAMSIN ANNIVERSARJU

minn **OMAR SEGUNA**
pagnaletterarja@gmail.com

Fid-9 t'April li ġej il-Klabb Kotba Maltin jagħlaq 50 sena mill-pubblikazzjoni tal-ewwel ktieb tiegħu - Il-Gaġġa. Fil-fehma tiegħi dan ir-rumanz kien wieħed revoluzzjonarju, kellu bixra ġdida, u jassoċja mal-ħsieb progressiv. Ir-revoluzzjoni iżda hija waħda li ma tweġġax, li tgħallem u li teduka. Għaliex dan huwa rumanz li jixtieq ibiddel is-soċjeta' Maltija, mingħajr iżda, ngħid jien, ma jinqata' minna.

Il-Gaġġa huwa meqjus minn kritiċi ewlenin bħala l-ewwel rumanz tassew psikoloġiku fil-letteratura Maltija. Kellu suċċess kbir u stabilixxa r-reputazzjoni ta' Sammut bħala wieħed mill-awturi stabbiliti li b'dan ir-rumanz u kotba oħrajn kbar bħal Samuraj ħalla timbru kemm fis-soċjeta' u fil-letteratura Maltija. Jibqa' wkoll jiġi studjat għal numru ta' snin. Dwar dan il-ktieb kien sar ukoll film li rrappreżenta lil Malta fil-European film festiva fi Brussels. Għal dan il-għan f'din il-Paġna nħoss li għandi nagħti ħarsa lejn dan ir-rumanz kbir u l-legat tiegħu.

L-awtur Frans Sammut

Frans Sammut twieled Ħaż-Żebbuġ fid-19 ta' Novembru 1945. Studja l-Kulleġġ San Alwiġi u wara l-Università ta' Malta, imnejn kiseb Baċellerat fl-Għarbi u l-Malti, Diploma fit-Teoloġija, u M.Ed. fl-Istorja, u l-Università ta' Peruġja, l-Italja, imnejn kiseb Diploma fit-Taljan. Kien għalliem u surmast ta' skola, u kien imdaħħal fil-politika, billi ħadem fis-Segretarjat Privat ta' Ministri Laburisti u tal-Prim Ministru Alfred Sant u kien wieħed mill-fundaturi u membri attivi tad-Dipartiment tat-Tagħrif tal-Partit tal-Ħaddiema.

Fil-fatt, is-Sensiela Kotba Soċjalisti bdiet proprju bi ktieb tiegħu.

Iżda ktieb tiegħu kien ukoll l-ewwel pubblikazzjoni ta' dar oħra Maltija tal-pubblikazzjonijiet, il-Klabb Kotba Maltin, li bdiet proprju b'Il-Gaġġa, mitbugħ għall-ewwel darba fl-1971.

Frans Sammut kiteb 22 ktieb, fosthom ir-rumanzi Samuraj, Paceville u Il-Ħolma Maltija u edizzjonijiet annotati ta' xogħlijiet ta' Vassalli, fosthom il-ġabra magħmula minn Vassalli tal-qwiel Maltin. Kiteb ukoll opri bl-għana, teledrammi, u oratorji.

Wara mewtu nħarġu 3 kotba li ma laħaqx ħareġ f'ħajtu: Ġrajjet it-Tagħlim f'Malta, I Giovanniti: Storia dei Cavalieri di Malta (maħruġ l-Italja) u Le Due Vite di Cagliostro (ukoll maħruġ l-Italja).

It-Torċa kienet ippubblikat l-ewwel 3 kapitli tar-rumanz mhux mitmum ta' Frans Sammut dwar l-impostura tal-qassis Malti l-Abbati Vella.

Frans Sammut kien miżżewweġ lil Catherine, u kellhom żewġ ulied, Mark u Jean-Pierre. Miet fl-4 ta' Mejju 2011, fl-età ta' 65 sena.

Tkellimt ma' iben l-awtur, Dr Mark A. Sammut Sassi

Kien ta' pjaċir kbir għalija li għal din l-okkażjoni tkellimt ma' iben l-awtur, Dr Mark A. Sammut Sassi.

Għaliex ir-rumanz Il-Gaġġa għandna nfakkru l-ħamsin anniversarju minn meta ħareġ?

Qabel xejn, irrid nirringrazzja lil It-Torċa u lilek b'mod partikolari talli qegħdin tfakkru dal-anniversarju mhux traskurabbli fil-Letteratura Maltija.

Il-letteratura ta' pajjiż tirrifletti r-ruħ tan-nazzjon. Pajjiż li ma jiktibx dwaru nnifsu u dwaru ġensu hu pajjiż mejjet. Spiritwalment mejjet.

Il-ħajja mhix biss il-flus u l-għana. Dawk huma importanti, m'għandniex xi ngħidu, għax bla flus la tgħannaq u lanqas tbus. Imma ħajja mingħajr tiftix ġewwieni, mingħajr tiftix ta' x'hemm lil hinn mill-ġid materjal, hi ħajja-mewt. X'jiswa li tkun tfur bil-flus jekk imbagħad ma tifhimx lilek innifsek? Tiġi qisek zombie, mejjet-ħaj.

Għalhekk il-Letteratura hi importanti għal nazzjon, għax il-ħajja mingħajr rakkonti li jfittxu t-tifsir wara l-ġrajjiet, hi ħajja-mewt. Il-kittieba għandhom dar-rwol tant prezzjuż fl-eżistenza tan-nazzjon.

Il-Gaġġa hu rumanz li jokkupa – mhux fil-fehma tiegħi, imma fil-fehma ta' dawk li jifhmu aktar minni – post ewlieni u fundamentali fil-Letteratura ta' pajjiżna. Ngħidu aħna, għaxar snin ilu, ftit jiem wara li missieri għalaq għajnejh, Dr Mario Vella kiteb fit-Times li Il-Gaġġa kien 'certainly a milestone event in Maltese literature'. Fost raġunijiet oħra, għax dar-rumanz hu l-ewwel rumanz tabilħaqq psikoloġiku bil-Malti. Hu vjaġġ intern fil-moħħ tal-protagonist, l-ewwel u qabel kollox.

X'tista' tgħidilna dwaru dal-vjaġġ?

Il-protagonist, Fredu Gambin, hu żagħżugħ Malti li qed jipprova jsib saqajh fid-dinja. Qed jgħix fis-snin meta pajjiżu qed jikseb l-indipendenza mill-ħakkiem kolonjali, u allura pajjiżu wkoll qed jipprova jsib saqajh fid-dinja.

Dawn iż-żewġ binarji jgħaddu matul il-firxa tar-rumanz. Malta li qed tikber f'pajjiż indipendenti; Fredu li qed jikber f'individwu indipendenti. Jew, tal-anqas, qed jippruvaw.

Imma mhix faċli, la għal Fredu u lanqas għal Malta.

L-istorja ta' Fredu hi storja ta' żagħżugħ li – bħal tista' tgħid iż-żgħażagħ kollha – qed iħabbat wiċċu mal-ewwel esperjenzi tal-imħabba u tad-dinja tax-xogħol.

Iżda Fredu jidħol fi sqaq wieħed wara l-ieħor u ma jistax isib it-triq li jħoss li hi tiegħu u li twasslu għall-fażi li jmiss f'ħajtu.

U allura jħoss li ħajtu qed issir gaġġa u jrid jaħrab minnha, billi jitlaq minn Malta u jittanta xortih barra.

Nibqgħu bit-togħma, imma, li l-gaġġa hi waħda ġewwiena. Ma tinstabx barra Fredu, imma ġo fih.

Qatt tkellimt mal-papà tiegħek dwar dar-rumanz?

Il-papà kien pjuttost kburi b'dar-rumanz, il-għaliex kien qala' ħafna kritika pożittiva. Naħseb nista' ngħid bla tlaqliq li kien meqjus bħala l-aqwa rumanz li kien inkiteb bil-Malti sa dak iż-żmien. It-tifħir kien kbir u kienu bosta li bassru li Frans Sammut se jkun wieħed mill-akbar ismijiet fil-Letteratura Maltija. Fil-fatt, matul issnin ħarġu ħames edizzjonijiet tiegħu dar-rumanz, u saħansitra ssejjes film fuqu.

Jekk nista' nesprimi opinjoni dwar dal-film, inħoss li filwaqt li fih interpretazzjonijiet tajbin ħafna ta' reċtar, id-direzzjoni tiegħu l-lum tista' titqies skaduta, hemm wisq teknika tas-snin '70 li l-lum tinħass li ma tgħaddix mit-test tażżmien. Tkun ħaġa sabiħa likieku xi ħadd mid-diretturi l-ġodda li pajjiżna qed jistagħna bihom jidħol għal remake ta' dal-film, u jkun skont l-istandards ta' żminijietna. L-istorja għadha rilevanti għal-lum.

Però, ma weġibthiex il-mistoqsija tiegħek. Darba l-papà qalli li dak ir-rumanz fasslu b'lura, fis-sens li t-tfassil tiegħu bdieh mill-aħħar u ħadmu b'lura. L-idea kienet li Fredu Gambin jitlaq minn Malta u jittanta xortih barra. Biex lil Fredu jwasslu għal did-deċiżjoni u jikkonvinċi lill-qarrej li l-għażla ta' Fredu kienet waħda ta' bilfors (fissens li ma kellux għażla oħra), il-papà bena r-rumanz b'lura, u kull triq li jsib quddiemu Fredu, l-istorja ddawwarha fi sqaq. Kważi determiniżmu, biex ingħid hekk. Dan għaliex il-filosofija wara Il-Gaġġa hi li t-tmiem jagħti t-tifsira lillvjaġġ. U fl-aħħar tal-vjaġġ, il-qarrej jikkonvinċi ruħu li kollox kellu bilfors ikun hekk, li l-għażliet ma humiex verament għażliet imma huma, fil-verità, l-imkien waħdani mnejn il-protagonist seta' jgħaddi meta nqisu ċ-ċirkostanzi kollha.